

medlemsblad for

Austmarka Historielag

ÅPENT HUS PÅ TUNET!

Det høstes, og det blir tid for inneaktiviteter. Med Bråtastua har laget et hus som kan brukes også om vinteren. Styret har funnet ut at både stua og lagets samlinger bør bli mer tilgjengelig, og starter opp smått og pent med åpent hus annenhver søndag fram til jul. Vi er spent på oppmøtet, det avgjør den videre skjebne for tiltaket. Se nærmere om dette på side 2.

Av annet stoff i dette nummeret kan nevnes referat fra en vellykket sommer-tur, tanker fra en tur lags Leden, mange gamle historier, om å vri lenseviu, og dikt av Ole Jansrudvangen.

Nr. 62 September 1994

NYTT FRA LAGET

Åpne søndager på tunet

Styret i laget har besluttet at vi holder åpent hus på Kiærsagtomta annenhver søndag kl. 16 - 19 fram mot jul. Alle er velkommen innom Bråtastua disse søndagsettermiddagene.

Laget har en god del samlinger og kildemateriell som alle bør få innblikk i. Vi kan nevne: Mikrofilmapparat med et 30-tall filmer av kirkebøker og folketellinger. Fotoalbumer med ca 400 gamle bilder. Stedsnavnarkiv med 2000 navn på Austmarka. Ordliste over Austmarkadialekten. Avisutklipp fra Glåmdalen 1915-1965. 10 tykke permer med stoff som Rudolf Bråten har samlet.

I tillegg har vi bøker, gjenstander, kart, protokoller og dokumenter. Alt dette er tilgjengelig for de som vil komme innom og titte. Ellers er det mulig bare å stikke innom og ta en prat og en kaffekopp. Minst en fra styret vil være tilstede hver gang.

Vi har åpent disse søndagene utover høsten kl.16-19:

- 2. oktober (ansvarlig Oddvar Jakobsen)
- 16. oktober (Åge Sørmoen)
- 30. oktober (Ragnhild Skullerud)
- 13. november (Roger Linna)
- 27. november (Syver Gylderud)
- 11. desember (Wenche Lønhøiden)

Velkommen innom!

Austmarkadagen

ble arrangert 2. juli og samlet meget god oppslutning om de forskjellige tilstelningene. Historielaget hadde eget arrangement på tunet med utstilling av det vi har fått av Rudolf Bråten. Juel Stubberud kåserte om Rudolf og hans virksomhet. Medlemmer av trekkspillklubben og sanggruppa The Ladies underholdt. Håndverkslaget hadde salg av porskvister og serverte smaksprøver av pors-øl.

Ca 200 mennesker var innom tunet på et par formiddagstimer, og kaffe- og loddsalg innbrakte ca 2000 kroner.

Bauta flyttes

Skogsarbeiderbautaen ved Strand skal flyttes til Kiærsagtomta. Den skal få en plass som ligger utenfor tun-området.

Hus flyttes

I disse dager flyttes ytterligere 2 hus til tunet, ei løe fra Kjerret og et fjøs fra Øvre Varildhøgda. Foruten dugnader får vi 2 månedsværk via arbeidskontoret til å utføre arbeidet.

Gaver til laget

Fra Arne Lunderbye: Skomakerkiste. Kopi av skoleprotokoll fra Bedafors kreds 1867-1892 (Dagbog over Skolehold og Skolesøgning)

Fra Roger Linna: Stor balje (Badebalje). Stor mystisk gjenstand, ca 3 meter langt bord/planke med hull og vidjespenninger. Hvem vet hva det er?

Fra Reidar og Rolf Amundsen: Stor hovtang. Gammeldagse skøyter laget av tre og sagblad. Begge tingene er fra Søndre Svartberget.

Fra Mona S. Øverby: Diverse blad - hefter.

Nye medlemmer

Fra Austmarka: Bente Steffenstorpet, Liv Marit Svendsen

Fra Kongsvinger: Bjørnulf Johnsrud, Terje Viggo Kjensli, Kåre Lunderbye

Fra andre steder: Gunvor og Roland Larsen, Sande i Vestfold, Arnstein Johansen, Ytre Enebakk, Unni Sjølie, Charlottenberg, Ivar Hansen, Oslo, Hans Kristian Grasli, Oslo, John og Nancy Nicolaysen, Oslo.

SOMMERTUREN 25/7 - 29/7

I år var Trondheim reisemålet, og 25 deltakere hadde meldt seg på. Med Finn Ivar ved rattet bar det av sted mandag morgen.

Det ble en innholdsrik tur. Severdighetene tok til med OL-anleggene på Lillehammer, fortsatte med historiske opplevelser på Hundorp med gravhauger og historien om Dale-Gudbrand.

Jarlen Pensjonat i sentrum av Trondheim ble inntatt i kveldingen mandag og ble base for utflukter de ~~de~~ 4 dagene vi var i Trøndelag.

Nidarosdomen, Munkholmen, Ringve Musikkhistorisk Museum, Tyholtårnet med roterende spisesal, Frosta, Tautra klosterruiner, Stiklestadspelet, Olavsvaka i Domkirken, Røros kirke er steder og hendinger som har festet seg i minnet.

Turen var ellers krydret med bl.a. bading ved Munkholmen, potetkjøp etter ærlighetsprinsippet, røverkjøp av duker og antikvarisk litteratur og vandring i gatene.

Det var kort sagt en opplevelsesrik og samtidig avslappende tur etter alles mening, og takken går som vanlig til Åge.

0.

På hjemvei fra historielagsturen gikk Ola av på Elverum for å vandre et stykke av Leden sørover Finnskogen. På turen skrev han ned disse betraktningene:

REISEBREV ETTER ELVERUM eller

VANDRING MED DET ENE MÅL Å TRIVES UNDERVEIS

Vandring i eventyret, alene og uten å møte medvandrere.

Første inntrykk: dårlig, brunt vann, dyrespor og levende elg, firfirsle og ørn. Fraflytta hus -

låste og ulåste -, tufter og grunnmurer, låver med og uten tak - fulle av hesteredskaper. Elver med delvis intakte tømmerfløtningssystemer, hvor arbeiderne mangler. Har maskinene tatt folkene til til slaver? Når maskinen stilner, kan et menneske med øreklokker si noen få ord, før maskinen igjen brøler og krever all oppmerksomhet.

Her er kvistfrie furuskoger som en brun vegg mot lysegrønn reinmose. Stiene over myrene er trebelagte, og vitner om eksisterende samfunn. Eller er det oppspist av mygg, og med maskiner som de eneste forplantningsdyktige?

Ved Søndre Furuberget har jeg så vidt nådd tiden igjen. Her er husene intakte, uten utskårede åpninger hvor det selges iskrem og rømmegrøt i plastbegere og vakumpakket spekemat av bunadskledde og rikstalende "innfødte". Skal skogene fylles av handelsmenn som underbyr hverandres hjemmelagde souvenirer?

Eventyret må ikke slutte, det må være noe igjen til siden.

Her slutter Finnskogleden for meg i år.

Jeg har tidligere gått Leden fra Hovilsrud til Røgden (Purala), uten annet mål enn å trives underveis.

Å komme til en herregård med fine løvsagarbeider i hovedhuset, hvitmalt tømra tjenestebolig, og et lavt, langt steinhus som vitner om gammel bosetning. Som i eventyret står det opp fra bakken et sinkbelagt "sølvspir". I min uvitenhet spør jeg hva det er. "Dette er det som står igjen av låven", er svaret, "og samme natt som låven raste sammen, forsvant tårnklokka. Det er forresten en like stor gard nedenfor her".

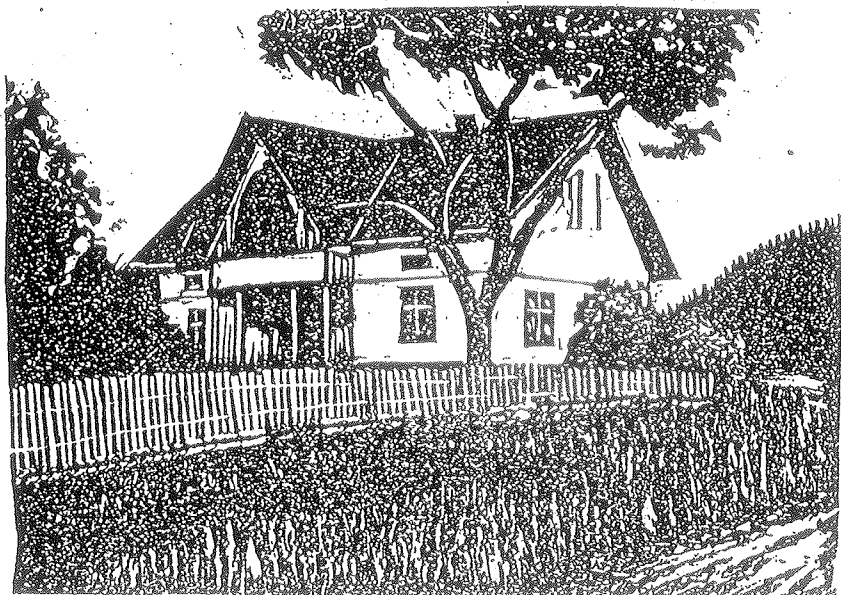
Så må en spørre om tusser og troll, eller er det en drøm? "Nei, det er Øvre Juvberget".

Som stiene går
 kroket og rett,
 blemmer og knott,
 tre dager som tunkall,
 med sekken full av bær.
 Da transporten kom
 jeg snudde meg om:
 "Det beste med livet er gratis".

Ola Aabol

Glåmdals-garder:

JUBERGET

Langt øst på Asnes Finnskog ligger den vakre garden Juberg. Den er på 64 mål mest steinjord som er oppdyrket og av annet areal er det 50 mål. Den produktive skog utgjør hele 3500 mål og annen utmark om lag 570 mål.

Våningshuset er bygd i 1894 og uthuset like før århundreskiftet. Drenge-
 gestua ble oppført år 1900, mens en kjeller er helt fra 1761, så det er en

gammel eiendom en her har for seg. Utenom disse bygninger er det også en garasje.

Garden før 2 hester, 10 kuer, 5 ungdyr, 3 griser, 8 småse og 20 høner.

Eieren er den kjente Johan Juberg.

Fra Glåmdalen mai 1944

NY SLEKTSBOK

Et av våre nye medlemmer, Ivar Hansen, stammer fra Stenbråten ved Varalden. Han hadde kontakt med slektninger i USA, og fikk spørsmål fra dem om slekta.

Dette ga støtet til en omfattende kartlegging av slektshistorien for Stenbråten, og i sommer ble arbeidet avsluttet. Resultatet er blitt en tykk bok i A4-format, ikke en vanlig trykt bok, men et "håndarbeid", der hver side er satt opp for hånd, og kopiert i 70-80 eksemplarer. Dette er svært tidkrevende, og når en tenker på alt arbeidet med innsamling av data og de mange fine bildene, kan en kanskje ane hvilket arbeid som ligger bak.

Denne boka er delt ut gratis (!) til medlemmer av slekta. Den er ikke i salg, men laget har fått et eksemplar, det kan sees på de åpne søndagene utover høsten. Det er av interesse, selv om en ikke tilhører denne slekten.

F.Å.

Å VRI LENSEVIU

Oskar Paulsen har fortalt dette:

Det var 17. mai ca 1910 jeg var med far nordafor jordet her (Utgårdsbakken) og hogg lenseviu. Vi fant slik i dette granholt. Det var gran på 2,5 m og ca 1 tomme tjukk. Far hogg et firkantet høl i en stokk, og teljet grana deretter så den ble sittende fast. Nå kunne han vri grana, barken slapp og stammen ble mjuk, så du kunne tre den som et taug.

Vi hadde en stri marsj over skogen til Bellingen, der det var lagt tømmer på isen, og far hadde fått jobben med å legge lenser rundt.

Det var seint på våren, isen var veldig dårlig, så vi måtte passe oss godt heile tida. Men alt gikk bra, og lensa kom på plass.

Hans Børli skriver om det samme i boka si "Med øks og lyre":

Jeg husker det sto et firkantet hull i en av furuene på Nettholmen, hogg ut med smal øks tvers

gjennom stammen. Et minne etter tømmerfløterne, som pleide "vri lensevolk" der på holmen før i tida. De varmet tynne granbusker over en eld, plagget rotenden fast i hullet i trestammen og vrei granpåken rundt en kavle til den slo sprekker og ble og bøyelig. Disse svolkene ble brukt til å binde lensestokkene sammen med i alle år før det ble alminnelig med kjettinger.

Arve Haugen

EINAR SOLBERGSETER FORTELLER

(Fortsettelse fra nr 61, se innledning der)

Vais-Pål.

Je har sett med egne auger den flisa som Vais-Pål hogg ut av bjørka med to hogg. Den vog 2 kg fersk, og ligger under bua den dag i dag.

Han var trøllgubbe, og så sterk, så. Det var ei kjerring der borte som vart foruta fór utpå vårparten. Ho gikk til en gard, kanskje Mengkroka, som var en litt større ^{gjerde} i si tid. Dom hadde en utsløtt med ei løe full med høy. Kjerringa skulle få så mye høy som hun kunne få med i ei bøl, men det ble itte sagt noe om hvem som skulle bære. Ho var og pratet med Vais-Pål om itte han ville gå etter. Jo-da, Vais-Pål gikk og tog med seg alt samme han, i ei bøl. Dom sa til'n: "Håssen i væla fikk du med deg alt samma i ei bøl, da?" "Hadde je hatt lange reip nuk, je, så skulle je ti'i med løa au, je," hadde'n sagt.

Annika Borthus.

Annika var mor til Anne, som var gift med Karelius Solbergseter. Karelius var der på friing, det var midt i slåttonna, det låg finnskjeggbreier utover jordet. Og så kom det en vervelsvind og slug ned i finnskjeggen og tok det med seg og feide det ut over den vide verden, veit du. Men da hadde kjerringa knyttet i nevan og sagt: "Hadde je sett dæ

før je, så skulle du sløppi detta", sa'a. Dom var falige de kjerringene, veit du.

Osgubben.

Je hørte'n bessfar tala om Osgubben. Dom skar i Sikåa, og en av sagmesterne skulle reparere reima, og stakk seg så rett i pulsåra med lerspettet (syl). En spreking fikk beskjed om å springe, rett over Sikåberget, da, og han hadde lagt i vegen som bære det, og kom inn til Oser'n, så satt gubben jemtmed grua, da. Og han hadde itte før kommi inna døra, denna guten, så hadde Oser'n sagt: "det står alt nå", sa'n. Han visste hva som hadde skjedd. Og dom hadde beregnet tida, hvor lang tid han skulle bruke over berget, og tidspunktet hadde stemt. Oser'n var onkel til bessfar, han.

Tolv-Mina.

Je såg'a en gang. Da kom'a på austsida åt sjøn, det var da vi bodde i Solbergsetra enda. Men han Amund Tangen, han bodde på Tørpet, enda kalte dom'n Amund før Tørpar'n au.

Mina kom til Tørpet, og tigde mjølk. "Det skulle du fått", sa'n Amund, "men kuene våre går itte heimatt, enn je liter etter dom hør kveld", sa'n. Tolv-Mina ho røykte, og da sier'a det atte "hvis je får en kvartrull tobakk tå dæ neste gang je kommer forbi, sa skar je bote kuene dine før detta, je". "Ja greier du det du", sa'n Amund, "så skar du få to kvartruller". "Ja, da får je gå til fjøset en tur da", sa kjerringa, "men da vil je helst gå aleine".

Ja da, ho var i fjøset og kom innat igjen. Så sier'a det atte "ja, vil kuene legge sæ i skogen ei natt tel, skar det itte bli nå god natt før dom". "Ja, je får gå og se etter dom da", sa'n Amund, men han behøvde bare gå uta døra, for da hørde'n bjellene oppi lia, da kom kuene gåendes, og dom låg aldri borte meir. Ingen veit hå ho gjorde i fjøset.

Det samma skjedde på Jammerdal, hos Astrid og Markus. Der kom det en tater, det er itte meir enn 30-40 år sia. Je husker inga detaljer, men han greide det. Men det verste var at kuene gikk itte til skogs lenger, dom vart gåendes uta skigarden!

Tolv-Mina var innom en gard på Austmarka, det var seinhøstes, og ho tigde flekk. Og da fikk´a til svar det at slike som reker omkring i bygda hadde dom itte noe flekk til overs for.

Men da hadde kjerring-puken sagt det at "det skar bli mindre flekk". Dom hadde tre griser, og jaggu størt alle tre grisa enn dom fikk slakte dom. Og detta er 100 % fakta det.

På besøk i Svensken.

Bessmor tala om en gang da ho var småjente. Det var en sammarsefta - det bodde ei kjerring aleine der i Svensken - jo da, gutt, ho bessmor kom dit, og da kom kjerringa fra fjøset - ho hadde ei ku - og gikk inn. Og kjerringa silte denna mjølkeskvetten, og så hadde´a slii mjølk i en tallikk. Det var en slik steinmur inne, slik som i badstuene, og så hadde´a gått borttil denna mur´n og sett denna tallikken på gølv, og så sier´a det atte "du får komma og få silsupen din du au, nå da". Og det hadde kommi en fæl hoggorm rennendes tur mur´n. Ho hadde hoggormen som husdyr, ho.

Utskrift ved Finn Åberg.

DIKT AV OLE JANSRUDVANGEN

Dette diktet har en forhistorie: Det bodde en gammel mann som het Andreas innpå Varaldskogen et sted. Han han kunne være litt ondskapsfull, og skrev småvers om folk, innholdet kunne være nokså grovt. En av de som ble rammet ville hevne seg, og gikk til Ole og gå ham 5 kroner for å skrive et dikt om Andreas, for å få satt ham på plass. Dette diktet kommer på de neste sidene.

F.Å.

VARALDSKOGGAUKEN

("Andreasgut" tilegnet)

Der sitter en gauk øst på Varaldskog
og galer - det skulle jeg mene.
Når andre gauker mot syden drog,
da galer den "gauken" alene.
Han galer ved vår, han galer ved høst,
men mest vi hører hans sprukne røst
i vinterkveldene sene.

Han har ikke vinger av dun eller fjær,
ei heller rød kam på hode.
Men bukse og trøie av søsterens klær,
- det er vel der øst på mode.
På bena, hvor hårene frodig vil gro,
der bruker han næver i stedenfor sko.
Akk ja, - for en underlig pode!

Skjønt gammel og tullet, han er dog berømt
fra grænsen til Sikåfossuset.
For skygger han laver, forteller om skrømt,
og agerer svensk og beruset.
Han sirris fra muren i hornene drar,
og rotter han fanger, og mus han tar,
og gjør ut for katta i huset.

Høistærede digter, hr "Andreasgut"!
Jeg synes grangivelig det lukter
(omtrent som når grisen slår baken ut)
av dine "berømte" produkter.
Kanhænde av grisen du også har lært
å smudse dig til, - og syns det er kjært
når andre i sølen du fukter.

Ole J. Jansrudvang

Utgiver: Austmarka Historielag

Redaksjon og ekspedisjon:
Finn Åberg
Meltzersgt. 3
0257 Oslo
Tlf. 22 44 54 52

Medlemskap koster 50 kr. året.
Betales til
Austmarka Historielag
2224 Austmarka
Postgiro 0814 3552056

Trykt i 250 eksemplarer